

16.04.2024

Høring prop. 62 L kapittel 4 - Regler om avverging av skade og fysisk inngripen

Innledningsvis vil vi understreke at fysisk inngripen mot elever i skolen må være siste løsning. Det gjelder på individnivå, men også i politikktutforming. Det er avgjørende å skape skoler der barn opplever trygghet og mestrer undervisning og skolemiljø. Vi er bekymret for at det som kan se ut som en økning av vold i skolen, økende mistriivsel og ufrivillig skolefravær, sammen er konsekvensen av at barns behov ikke blir godt nok ivaretatt i skolen. Det kan blant annet skyldes at lærere og andre i skolen ikke har tid og kapasitet til å se barns helhetlige behov. Fremover mener vi det er avgjørende med en betydelig innsats for å få mer kunnskap om årsakene og systemutfordringene, og å styrke kapasitet og kompetansen i laget rundt eleven.

Barneombudet anbefaler at Stortinget ber departementet komme tilbake med en konkret plan for hvordan sikre tilstrekkelig kapasitet og kompetanse i laget rundt barn og unge.

Barneombudet har over tid sett at det skjer ulovlig bruk av tvang i skolen.¹ Vi støtter derfor departementet i at det er behov for å regulere bruken. Bruk av fysisk makt er tiltak av en så inngripende karakter, at det bør ha et klart hjemmelsgrunnlag med tydelige rettslige rammer.

Barneombudet mener følgende elementer er særlig viktige:

- Et avgjørende premiss for å regulere bruk av fysisk makt, er at det samtidig lovfestes en tydelig plikt til å forebygge bruk av fysisk makt i skolen. Målet må være i størst mulig grad å unngå at det oppstår situasjoner der ansatte må bruke fysisk makt mot elever, og kunne begrense maktbruken når slike situasjoner likevel oppstår.
- All bruk av makt må være nødvendig og forholdsmessig. Den Europeiske Menneskerettighetsdomstolen definerer i denne sammenheng barn og unge som en sårbar gruppe. Barn er avhengig av at voksne skal ivareta deres behov og har ikke samme mulighet som voksne til å styre impulser, forstå og tolke omgivelsene. Fysisk maktbruk kan være traumatisk og påvirke barnets utvikling på sikt. Det kreves derfor særlig aktsomhet ved utøvelse av tvang mot barn. Det skal foretas en grundig vurdering av om bruk av tvang er strengt nødvendig, og om tvangen er et forholdsmessig tiltak overfor det enkelte barnet. I denne vurderingen må barnets beste være et grunnleggende hensyn.

¹ Barneombudet (2015) Grenseløs omsorg, Barneombudet (2017) Uten mål og mening? Elever med spesialundervisning i grunnskolen, Barneombudet (2018) God hjelp til rett tid?

Torggata 2-4,
0181 Oslo

Postboks 8889
Youngstorget,
0028 Oslo

- Barneombudet støtter at det skal fremkomme av ordlyden at det fysiske inngrepet ikke kan gå lenger enn nødvendig. Kravet innebærer at den ansatte skal bruke det minst inngripende alternativet, og at det fysiske inngrepet skal opphøre så snart en av situasjonene nevnt i lovforslaget til § 13-4 første ledd bokstav a–c er over.

Barneombudet er kritisk til enkelte deler av forslaget:

- Vi støtter ikke en generell adgang til å gripe inn for å hindre at en situasjon eskalerer, med mindre det er nødvendig for å hindre skade.² I noen tilfeller vil det kunne være nødvendig og forholdsmessig for å avverge fysisk skade, men ikke alltid. Vi mener det kun kan gripes inn i slike tilfeller, dersom vilkåret om nødvendighet uansett er oppfylt. I motsatt fall vil det innebære en videre terskel enn det som følger av nødrett og nødverge, og som lovforslaget er ment å samsvare med.
- Barneombudet er bekymret for at lovforslaget ikke i tilstrekkelig grad regulerer tilfeller med alvorlig og/eller i gjentatt fysisk makt. Vi foreslår en tydeligere regulering og meldeplikt til statsforvalteren i slike saker. Det er viktig at lovverket sikrer elevens rettsikkerhet og stiller tydelige krav til skolens arbeid. Departementet understreker at det for disse elevene kan være behov for vurderinger og planer for hvordan gripe inn, og at det bør framgå av et dokument som sikrer tilstrekkelig utredning, begrunnelse, evaluering og etterprøving. Departementet ønsker likevel ikke å stille krav i loven. Barneombudet er bekymret for om denne gruppen elever vil få et godt nok rettsvern uten en ytterligere tydeliggjøring i loven. En del av elevene det gjelder er i særlig sårbare situasjoner. Vi ber Stortinget å stille tydeligere formkrav og innføre en meldeplikt til statsforvalteren i saker hvor det oppstår alvorlig og/eller gjentakende bruk av fysisk tvang.
- Barneombudet mener det bør tydeliggjøres at skolens oppdrager- og omsorgsansvar ikke strekker seg like langt som foreldrenes. Departementet skriver at handlingsrommet under omsorgsansvaret er annerledes for ansatte enn foreldre, og strekker seg ikke like langt. Dette gjenspeiles ikke i lovteksten. Relasjonen mellom foreldre og barn tilsier at foreldre har et helt annet handlingsrom enn ansatte i skolen. Fysisk inngripen fra andre enn foreldre kan oppleves langt mer inngripende og skremmende for et barn, enn fra foreldre. Dersom Stortinget velger å regulere skolens omsorgsansvar må dette komme tydelig frem.
- Barneombudet er bekymret for at klage- og kontrollmulighetene ikke reguleres godt nok. Vi ser at en generell klageordning som gjelder all fysisk maktbruk etter bestemmelsen vil være ressurskrevende. Det er imidlertid en utfordring at bestemmelsen skal regulere svært ulike tilfeller, også hendelser med alvorlig og gjentatt fysisk inngripen. I slike tilfeller er det viktig med kontroll fra en uavhengig instans, og at regelverket er enkelt å forstå for eleven og foreldre. Vi anbefaler at det enten bør være meldeplikt til statsforvalter (se over) eller at regelverket gjør det tydelig hvordan elev og foreldre kan klage. Det kan enten være aktuelt med en egen klageordning, eller ved at loven viser til at eleven kan klage etter reglene om skolemiljø i kap. 9A.

² Prop. 62 L pkt. 4.5 Det fremstår i proposisjonen som om Barneombudet støtter forslaget. Vi antar at det skyldes en feiltolkning av vårt innspill.

Torggata 2-4,
0181 Oslo

Postboks 8889 Youngstorget,
0028 Oslo

Barneombudet er bekymret for at departementet åpner for en ny utredning om adgang til å gripe inn fysisk mot elever som forstyrrer undervisningen. Dette vil etter Barneombudets vurdering kunne øke bruken av fysisk makt i skolen, det er svært uheldig. Vi mener derfor, at det absolutt ikke bør åpnes for bruk av fysisk inngripen i slike situasjoner. Disse må løses ved faglig-pedagogiske tiltak, og er en naturlig del av en lærers arbeid og forventet kompetanse i skolen.

Vi kan ikke se at slik inngripen oppfyller kravene til nødvendighet og forholdsmessighet. Det vil kreve et bedre kunnskapsgrunnlag for å vurdere behovet og konsekvensene av et slikt regelverk. Vi anbefaler at Stortinget ber departementet innhente nødvendig kunnskap, inkludert fra barn og unge selv, som et grunnlag for videre politisk behandling.

Ta gjerne kontakt for mer informasjon:

Rune Gulbrandsen, rune.gulbrandsen@barneombudet.no